

Pári András

A 25–40 éves férfiak szerepe és jellemzői – különösen a gyermekvállalás – Magyarország térbeli társadalmi folyamatainak alakulásában

**Role and Characteristics of 25–40 Year-Old Men
in Spatial and Social Conformation in Hungary,
with Special Focus on Childbearing**

Összefoglalás

Az állam szerepvállalása a családtámogatások kibővítésében a gyermekvállalási hajlandóságot növelő tényező, azonban a szociális és családtámogatási rendszer kimondatlanul is egy politikai szempontból meghatározott célcsoport támogatását tűzte ki célul. A magyar GDP-arányos családtámogatási rendszer bőkezűnek mondható, viszont a termékenységet növelő hatása – összehasonlítva más országokkal – már kevésbé érezhető. A támogatások kiszámíthatósága és hosszú távú fennmaradása viszont nemzetközi példákön keresztül is a családtervezést támogatja.

DR. PÁRI ANDRÁS, statisztikus, Központi Statisztikai Hivatal
(andras.pari@ksh.hu). A tanulmány a Thirring Gusztáv területi
statisztikai pályázaton harmadik helyezést ért el 2012-ben.

Summary

Governmental childbearing benefits increase the inclination to have children, however, the welfare and family support system is aimed at helping a specific part of the society. Although the Hungarian GDP-proportionate child benefit system may be considered generous, its effects on fertility rates is felt far less than in other countries. In the international examples the predictability and long-term sustainability of child benefits have a beneficial impact on family planning.

A demográfiai mutatószámokkal, a születésszám alakulásával, a gyermekvállalással, a családi szerepekkel kapcsolatban számos kutatás, elemzés, felmérés, előrejelzés és összefoglaló tanulmány jelent és jelenik meg. Érdekességük, ha megnézzük, mely nemet teszük a vizsgálat tárgyául, akkor szembetűnik, hogy túlnyomó többsége a nőket helyezi a vizsgálat középpontjába. Azonban nem szabad elfeledkezni arról, hogy amennyire a nők „felelősek” a demográfiai mutatószámok változásáért, a gyermekvállalással kapcsolatos döntésekért, annyira a férfiak is meg kell(ene) hogy jelenjenek ezen kutatási témákban. Viszonylag kevesen és keveset kutattak és írtak a fiatal férfiakról a gyermekvállalás és családi élet vonatkozásában. A párkapcsolati, házasságkötési, illetve válási statisztikák esetében már gyakrabban említik a férfiakat, illetve férjeket, viszont a korcsoportok közötti különbségek vizsgálata csak érintőlegesen jelenik meg néhány tanulmányban a szerepváltozások és család témakörében.¹ Ennek a demográfiai csoportnak a jelentősége nem a számszerűségéből adódik, hanem mint a gazdasági és társadalmi mutatókat leginkább befolyásolni tudó csoport. A foglalkoztatottság, munkanélküliség, jövedelmek, keresetek szempontjából meghatározó szerepe van a 25–40 éves népességnek, különösen a férfiaknak, hiszen a nők esetében a gyermekekkel otthon lévő anyák a munkanélküliség, foglalkoztatottság és egyéb gazdaságot befolyásoló tényezők tekintetében időszakosan eltűnnek, ezért a férfiak, mint a gazdasági mutatók meghatározói, stabilan alakítják ezt. Az elmúlt évtizedekben ez a fajta gazdasági erő kezdett kiegyenlítődni a férfiak és nők között, ennek egyik hatása érezhető a csökkenő születésszámban.

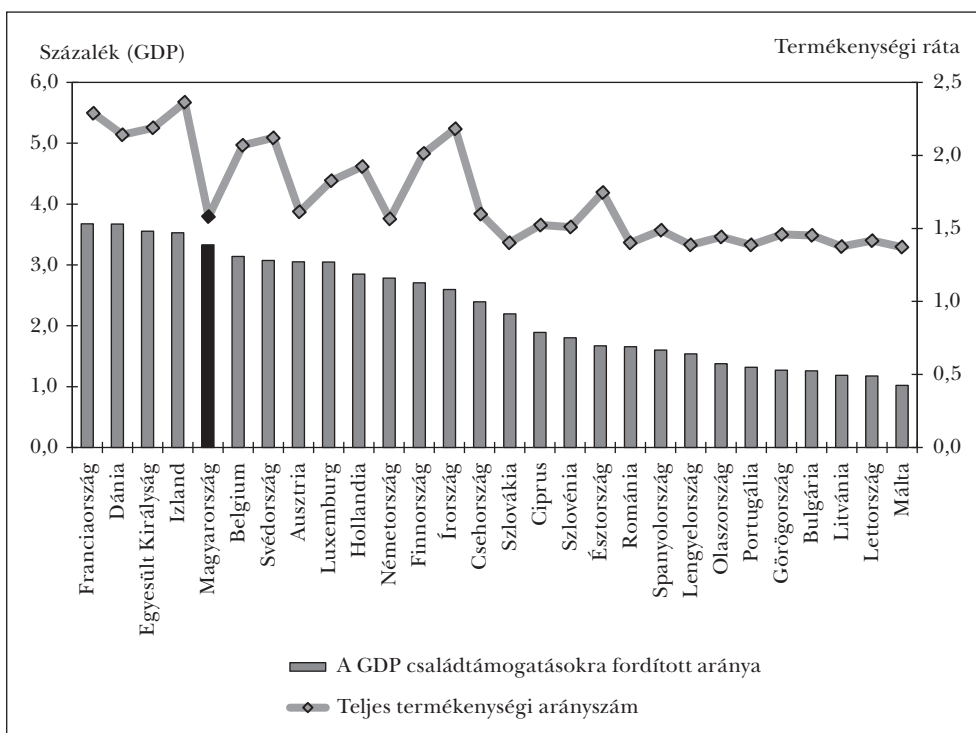
GYERMEKVÁLLALÁSRA HATÓ TÉNYEZŐK

Családtámogatások és egyéb tényezők

Az OECD-országokban mért átlagos családtámogatásokhoz képest hazánk elég bőkezűnek mondható. A kisgyermekes (háromévesnél fiatalabb gyermeket nevelő) családok mindegyikét érintik a születéshez – egyszeri anyasági támogatás, önkormányzati támogatás (településenként eltérő) és az apákat megillető öt nap szabadság a gyermek születését követően – és a gyermekgondozáshoz kapcsolódó pénzbeli juttatások. Ilyen az anya korábbi munkaviszonya alapján igényelhető, hat hónapig járó tgyás, majd ezt követően a másfél évig igényelhető gyed. Alanyi jogon jár munkaviszony hiányában

a gyēs, és minden családból az egyik szülő jogosult családi pótlékra a gyermek felnőtt koráig (mértéke gyerekszámától és egészségi állapotától függ). A 2011-től családi adókedvezményre jogosultak – a korábbi legalább három gyermeket nevelő szülők mellett – a legalább egy gyermeket nevelő szülők is (adóalapot csökkentő tényező, mely igénybe vehető a már három hónapos magzat után is). 2010-ig családi adókedvezményt kizárólag a legalább háromgyermekes családok vehettek igénybe, mértéke a gyermekek számával emelkedett. 2011-től a legalább háromgyermekes magasabb jövedelműeket jelentősen érinti a családi adózás, ezzel ösztönözve a kétgyermekes családokat további gyermekek vállalására. Ennek az összege az adóalapot csökkenti, így gyermekenként 10-10 ezer forinttal egy- és kétgyermekeseknél, míg a három és annál többgyermekes családoknál 33 000 Ft-tal lehet csökkenteni. Fontos, hogy mivel családi adókedvezmény, ezért mindkét szülő összevont jövedelmét érinti a kedvezmény. További támogatás a legalább háromgyermekesek részére a gyet, melyet a legkisebb gyermek hároméves korától lehet igényelni a gyermek nyolcéves koráig.

1. ábra: Családtámogatásokra fordított GDP aránya² és a termékenység az EU tagállamaiban (2007)

Forrás: OECD és Eurostat adatbázisa.

Nemzetközi összehasonlításban azon országok közé tartozunk, amelyek a kisgyermek otthoni gondozását ösztönzik. Például a gyesen tölthető átlagos idő az OECD-országokban az elmúlt években harmadannyi volt, mint Magyarországon. A pénzbeli

családellátásokra fordított GDP aránya pedig – Luxemburg (2,6%) után a második legmagasabb – 2,2% volt 2007-ben. Amíg nálunk a családtámogatásokra fordított GDP-arány közel kétharmada pénzbeli ellátás, egyharmada pedig egyéb szolgáltatás volt, addig több nyugati-európai országban és Lengyelországban ezek még adókedvezményekkel is kiegészültek.

A kormányzat részéről évtizedek óta megfigyelhető a támogatás szándéka (1967, gyed, 1985, gyed, 2010, családi adózás bevezetése), néhány kivételtől eltekintve (1995, Bokros-csomag, 2009, lakásépítési kedvezmény vagy közismertebb nevén a szocpol eltörlése, majd 2011-ben szigorú feltételekkel történő visszavezetése). Látható, egyértelmű és hosszú távú eredményeket azonban egy szemléletmódbeli változás hozhat, amelyben a társadalom, a mindenkor kormányzó párt és a munkaadók is kivétel nélkül értékkel tekintenének a családra mint közösségre.

A születésszám változására azonban más egyéb tényezők is hatnak a családtámogatások mellett. Ilyenek lehetnek az egyéni anyagi helyzet, a családi állapot (házas, nem házas), egészségi állapot, az otthonról hozott szülői hatás vagy példa, a nők felsőfokú végzettségének megszerzése és a vallásosság is. Valószínűnek tűnik, hogy a lakáshelyzet is jelentősen befolyásolhatja a házasodást, és így a gyermekvállalást is. A lakásépítési kedvezmény mellett a lakásépítési kölcsön, mint családtámogatási forma, a további gyermeket kívánó 45 évnél fiatalabb nők körében a második legfontosabb tényező volt, míg dobogós helyen szerepelt a további gyermeket már nem kívánó nők körében is.³ Egyes kutatások szerint jelentősen befolyásolja a termékenységet például a GDP vagy a gazdasági konjunktúra alakulása, és valószínűnek tűnik, hogy a munkanélküliség is.

Megváltozott értékek és a szülői hatás

A 1960-as évektől napjainkig tartó időszakban a gyermekvállalás, a házasodás elhalasztásának hátterében főként a szabadidő eltöltése és a megváltozott fogyasztási szokások állnak.⁴ Az egyén anyagi lehetőségeit meghaladó fogyasztás és ehhez kapcsolódó eladósodás révén a gyermekvállalás kitolódása vagy elhalasztása volt jellemző. Más magyarázatok szerint azért marad el a kívánt gyermekszámtól a megvalósult gyermekszám, mert a gyermekvállalás költségei magasabbak lettek, mint a belőlük származó hasznok. Egy néhány éve készült felmérés szerint „egy gyermek nevelésének egyéves átlagos költsége 2003-as árakon számítva 1,26 millió forint. Az egy gyermekre jutó gyermeknevelési költségek az egygyermekes szülők számára magasabbak, mint a több gyermeket nevelők esetében”⁵. A tanulmány továbbá megállapította, hogy a gyermekvállalás elsősorban nem az anyagiaktól függ.

A szülői hatások a gyerekvállalásban viszonylag erősen érvényesülnek. Egy 2006-os Eurobarométer-felmérés szerint azok (a 15–39 évesek), akiknek egy gyermekük van, 27%-ban érezték, hogy a szüleik, rokonaik vagy barátaik „nyomást gyakorolnak” a második gyermekük születésével kapcsolatban. Nálunk ezt a szülők és barátok, rokonok erősebben (38%-ban) fejezték ki. A 40–65 éves kétgyermekesek kétharmada úgy nyilatkozott, hogy kevesebb gyermeke van, mint szüleinek volt.⁶ Ez érthető, hiszen ennek a generációnak a szülei a világháborút megelőző évtizedekben születtek, amikor a

napjainkban divatos gyermekvállalással kapcsolatos nézetek, társadalmi elvárások és szokások eltérőek voltak.

A vallásosság jellemzően a termékenységet növelő tényező.⁷ A vallásos emberek nagyobb valószínűséggel elkötelezettek a tradicionális értékek iránt, amelyeket a válási intézmények általában támogatnak. A nőket illetően következetesen szignifikáns a vallásosság hatása is – az ideális gyerekszám és a nemi szerepekről vallott nézetek mellett – további (második és harmadik) gyermekek vállalása esetén. „Minél kevésbé vallásos valaki, annál kisebb eséllyel születik gyermeke.”⁸ A 2001-es népszámlálás adatai alapján a vallásos nők körében a termékenység a 100 családi háztartásban élő magát pünkösdsinek (242), baptistának (216), reformátusnak (193), illetve római katolikusnak (189) valló feleség élete folyamán több gyermeket szült, mint a felekezethez nem tartozó (181).⁹ Fontos viszont megkülönböztetni a vallásosok körében az egyház tanítása és a maga módján vallásosok közti különbséget, mely az előző adatoknál valószínűleg – nagy számuknál fogva – a reformátusoknál és római katolikusnál mutathat eltérést.¹⁰

Fontos kiemelni az individualizmus térnyerését, mely nemcsak a nyugati fejlett országokban,¹¹ hanem hazánkban is a közösségi vagy kollektív értékeket megelőzi az Y – vagyis az 1982 után született – generációban. Az individualizmus növekedése általában a közösségi érzés csökkenésével jár együtt. Továbbá az egyén ilyen mértékű előtérbe kerülése révén a gyermekvállalási hajlandóság háttérbe szorul, hiszen egy én- vagy egyénpontú világban a másik – a tanulmány vonatkozásában a párkapcsolatban lévő másik fél és a gyermek(ek) – nehezen fogadható(k) el vagy vehető(k) figyelembe. Ezzel párhuzamosan a KSH által publikált megállapítások szoros kapcsolatot mutatnak, hiszen „minél alacsonyabb a nők és a férfiak életkora, annál magasabb a házasságon kívüli együttélés aránya az összes párkapcsolat között. Ennek magyarázata az, hogy ha a fiatalok tartós párkapcsolatba lépnek, gyakrabban választják az együttélést, mint a nagyobb kötöttséggel járó házasságot”.¹² Azonban ennek az irányzatnak az előnyei közé tartozik a tolerancia erősödése, az egyenlőség és a kevesebb elítélet.

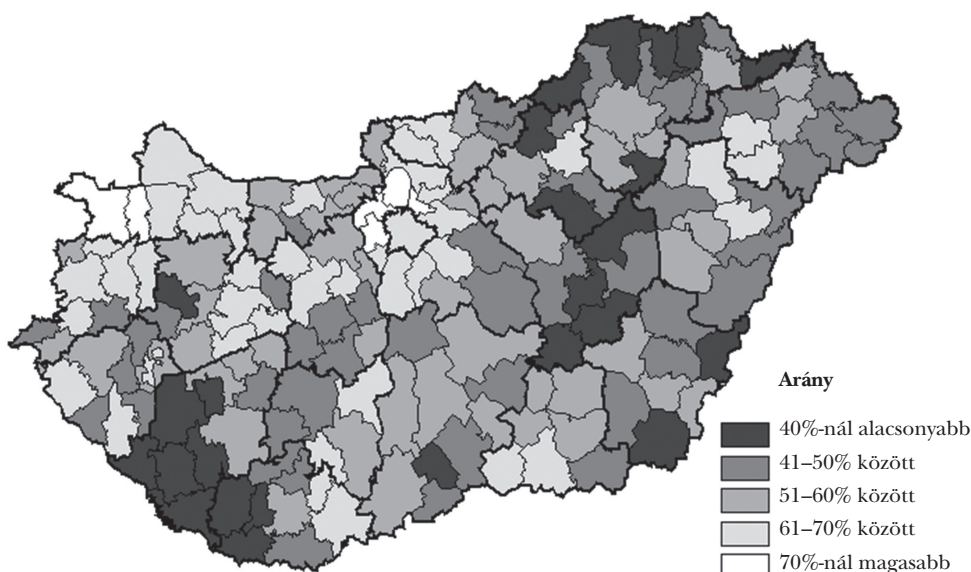
Házasság és élettársi kapcsolat

2011-ben 35 812 házasságot kötöttek, és 23 335 válásra került sor. Az előző évhez képest így a házasságkötések száma 0,8%-kal növekedett, míg a válások száma 2,3%-kal csökkent. Az élettársi kapcsolatban élők száma és aránya évről évre növekszik, 2005-ben mindkét nemnél 370 ezer körüli az élettársi kapcsolatban élők száma.¹³ A házassági hajlandóság jelentősen, mintegy 45%-kal visszaesett 1990-hez képest. A házasulók korösszetételében bekövetkezett változások miatt a házasulók átlagos életkora folyamatosan emelkedik. A 25 évesnél fiatalabb férfiak és nők házasságkötéseinek a száma elmarad a korábitól, és ezzel párhuzamosan a 30 évesek korcsoportjában mérsékelt emelkedés figyelhető meg. Ennek az okai egyrészt a gazdasági és társadalmi átalakulásokban, másrészt pedig a családalapítással kapcsolatos értékek megváltozásában keresendők. Egy legújabb vizsgálat szerint a házasságkötéshez és gyermekvállaláshoz a legfontosabb tényező a munkaerő-piaci stabilitás és anyagi jellegű biztonság, majd

sorrendben ezt követi a párkapcsolat stabilitása, melynek nem szükségszerűen kell házasságnak lennie.¹⁴

A házasságon kívüli születések aránya folyamatos emelkedés mellett 42,3 százalékot ért el 2011-ben. A házasságon kívüli gyermekvállalás az iskolai végzettséggel szoros összefüggést mutat, ugyanis a *Demográfiai évkönyv* adatai szerint 2010-ben az alacsonyabb iskolai végzettségű anyák körében a „legnépszerűbb” a házasságon kívüli gyermekvállalás, míg a magasabb iskolai végzettségűek felé haladva egyre „alacsonyabb” a nem házas anyák gyermekvállalása. A születésszám és családi állapot összefüggésében fontos tényező, hogy mekkora hányaduk származik házas és nem házas párkapcsolatból.¹⁵

2. ábra: A házasságban született gyermekek aránya az anya lakóhelye szerint, 2011

Forrás: KSH, *Demográfiai adatbázis*.

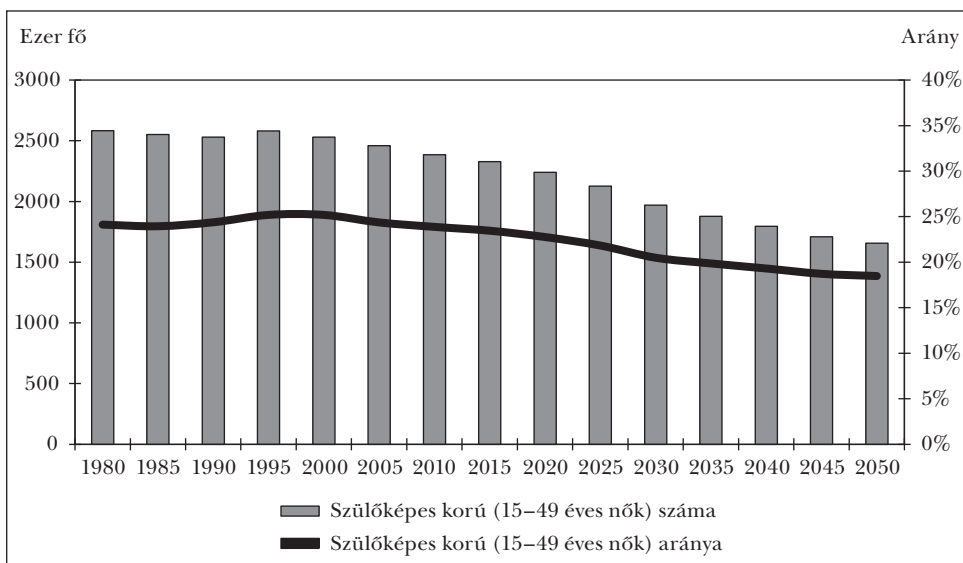
Az alacsony születésszámot nagymértékben befolyásolja a házasságkötések egyre csökkenő száma. Több felmérés, kutatás során arra a következtetésre jutottak, hogy az élettársi kapcsolatban élők között nagyobb arányban vannak gyermektelenek, mint a házaspárok között, és kisebb a kétgyermekesek aránya. A házaspárok átlagos gyermekszáma 100 családra vonatkoztatva 100 fölött volt, míg az élettársi kapcsolatban élőké kevesebb, és folyamatosan csökkent, 1990 és 2005 között 89 gyermegről 76 gyermekre.¹⁶

A szülőképes korú nők helyzete

A népességben 52,5% volt a nők aránya 2012. január 1-jén, közülük a szülőképes korúak (15–49 évesek) aránya 45,3%, vagyis 2365 ezer fő. Fontos megjegyezni, hogy míg 2011-re a szülőképes korú nők száma 1990-hez képest 6,5%-kal, addig a születésszám 30%-kal csökkent. A kilencvenes évek elején radikális fordulat következett be a szülőképes korú nők és

a születések számát tekintve. Míg korábban a szülőképes korban lévő nők és a megszületett gyermekek számát mutató görbék többé-kevésbé hasonló irányt követtek, addig ezek a görbék ettől kezdve eltávolodnak egymástól. A 15–49 évesek között a 20–29 évesek száma megemelkedett, a születésszám pedig elkezdett csökkenni. Ennek egyik oka az volt, hogy a kilencvenes évek elején nyílt meg tömegesen a felsőoktatás a fiatalok előtt, és folytatódott az a tendencia, amely a nyugat-európai országoknál hazánkban korábban elkezdődött: tovább növekedett a nők aránya a felsőoktatásban. A 35 évesnél fiatalabbak valamennyi korcsoportjában – a legnagyobb mértékben a 25–29 évesek körében – csökkent 2011-ben a gyermekvállalás gyakorisága, a 35–44 éves korosztályok esetében viszont a korábbi trendek folytatásaként kismértékű emelkedés látható.¹⁷ A népességi előrejelzések szerint a szülőképes korú nők száma 2050-re 30%-kal (több mint 720 ezer fővel) csökken, és a jelenlegi közel 24%-os arányuk a népességből 17-18% körüli arányra apad amellet, hogy a népesség száma – a jelenlegi tendenciákat figyelembe véve – 9 millió alá csökken majd.

3. ábra: A szülőképes korú nők számának és arányának változása 1980 és 2050 között

Forrás: VÁTI TeIR.

A ma 15–49 éves, vagyis szülőképes korcsoportba tartozó nők nagyobb része olyan korszakban nőtt fel és szocializálódott, amikor a gazdasági-politikai rendszer átalakulófélben volt, és rengeteg új, nyugati hatás ért minket, többek között olyan fogyasztási, életmódbeli, időfelhasználási változást és munkamorált hozott hazánkba, melyhez jellemzően a fiatalabb generáció tudott alkalmazkodni, ezzel a korábbi akár családi hagyományokat, akár társadalmi szokásokat átalakítva vagy teljesen felrúgva. A szülőképes korban lévő magyar nőkre ma nagy teher nehezedik: választás elé kényszerülnek a munka és család között. A kisgyermekes édesanyák részmunkaidős foglalkoztatásának támogatása elősegíthetné a nők munkavállalását és a munka összehangolását a családi élettel.¹⁸

Valós, kívánt és ideális gyerekszám az unióban és hazánkban

Magyarországon a családokban jelenleg általában két gyerek van. A nők nem akarnak kevesebb gyereket vállalni, mint korábban, de minden eddigénél későbbre halasztják az első gyermek megszületését. Ha a jelenlegi tendenciák folytatódnak, akkor a kétgyerekes családok dominanciája megszűnhet. A kelet-európai országokban a háromgyerekes családmoddell a legkevésbé elterjedt.¹⁹

Egy Eurobarométer-felmérésből is kiderül, hogy a gyermekvállalással kapcsolatban pozitív kép él a magyarokban. Az EU-25 tagállamaiban végzett kutatás szerint jellemzően két gyermek volt egy családban, és a vágyott átlagos gyerekszám is kettő, illetve ennél valamivel magasabb volt. Hazánkban is a kétgyerekes családmoddell a legtipikusabb, viszont nálunk jóval kevesebben terveznek harmadik és további gyermeket, mint az uniós átlag, és a vágyott gyerekszámot illetően jóval magasabb azok aránya, akik nem tudják, hogy szeretnének-e egyáltalán kisbabát, illetve hány gyermeket terveznek.

Nálunk a 25 éves vagy ennél idősebbek több mint felének kevesebb gyereke lett, mint amennyit szeretett volna, míg 37%-nak sikerült megvalósítani a gyerekvállalással kapcsolatos álmait 2006-ban. Több gyermeke a válaszadók 11%-ának lett, és ugyanennyi megkérdezettnél van „még tervben” további gyermek. „Legkevesebb esélyük a dolgozó, átlagos, illetve a valamivel átlag feletti munkapiaci jövedelemmel rendelkező nőknek van arra, hogy szándékaik szerinti időzítéssel szüljék meg gyermeküket: mintegy négyötödük esetében marad el a tervek realizálása.”²⁰ Az EU-25 tagállamaiban jellemzően a kívánt gyerekszámot többen érték el, és a még további gyermekek tervezését is többen fontolgatták. A kívánt és megvalósult gyerekszám közötti különbség legfőbb okai között érdekes különbség, hogy míg az EU-25 átlagában az anya egészségi állapota, majd a támogató partner, valamint az apa egészsége és biztos munkahelye voltak a legmeghatározóbb érvek a gyerekvállalás melletti döntésben, addig ez a magyarok körében az anya egészségi állapota után a háztartási feltételek, majd az apa egészsége, és ezt követően a támogató partner voltak.

A felmérésből kiderül, hogy az egyes korcsoportok között az átlagos ideális gyerekszámot illetően egy U alak rajzolódik ki. Vagyis a fiatalabbak és az idősebbek szerint a „több” gyermek, míg a középkorúak szerint a „kevesebb” gyermek az ideális. „Jóllehet, a gyermektelenség elítélése és a kétgyerekes család »idealizálása« elsöprő, a közvélemény eléggé nyitott az iránt, hogy ezt a gyerekszámot a családok akár meg is haladhatják. Négy vagy több gyermek azonban a nagy többség szemében már nem tekinthető az optimális családlétszám jellemzőjének. Más kutatásaink azt valószínűsítik, hogy az ekkora gyerekszámú családokat a közvélemény már hajlamos negatívan, előítéletesen kezelni; a sokgyerekes lét anyagi hátrányai mellett a családtervekre nézve ez a fajta társadalmi presszió is visszatartó erejű lehet.”²¹

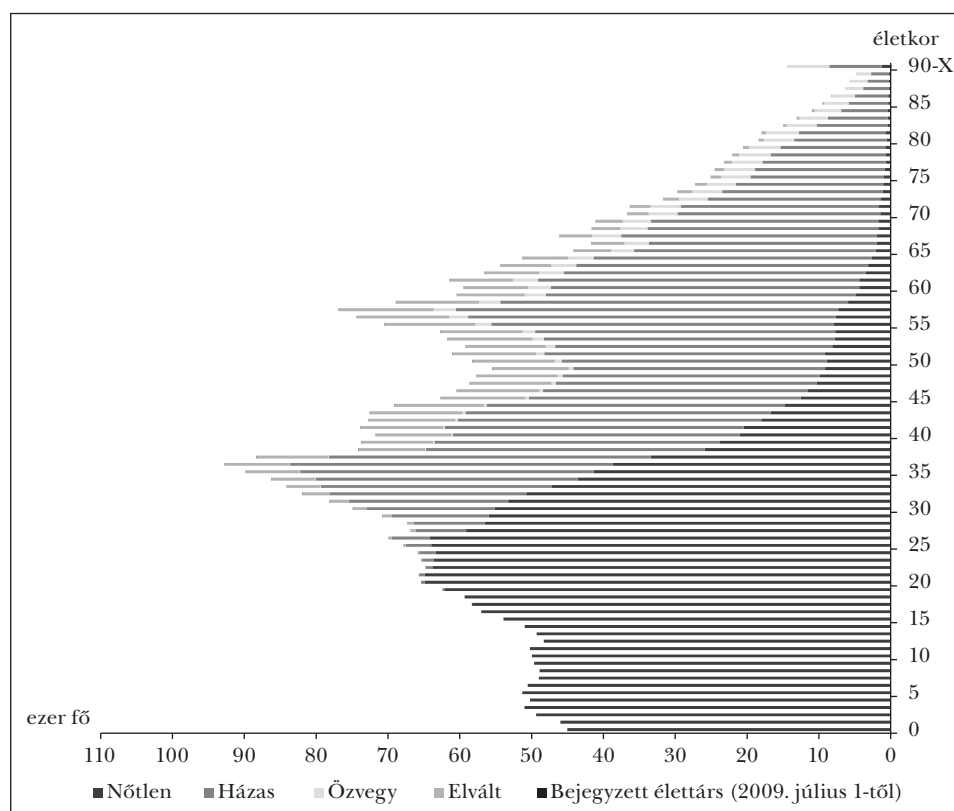
Az aktuális és a vágyott gyerekszám között nemek tekintetében nincs jelentős különbség, viszont az egyes korcsoportokban – különösen a 25–39 éveseknél – tér el jelentősen. Ebben a korcsoportban jellemzően további egy gyermeket terveznek, két gyermeket tartának ideálisnak, vagyis a szülőképes korúak körében elszakad egymástól a vágyott és a valós gyerekszám, és emellett az első gyermek megszületése sem valósult meg sok eset-

ben. „Azok a további gyermeket tervező egygyermekes anyák, akik az első gyermeküket kevesebb mint három éve szülték, lényegesen nagyobb eséllyel valósítják meg tervüket, mint azok, akik hosszabb késleltetést terveztek.”²² Hazánkban azokra a nőkre, akik nem vállalnak gyermeket, nem a tudatos gyermektelenség a jellemző, hanem egyfajta várakozás. Az egyedülálló nők túlnyomó többsége nem tudatosan keresi ezt az életformát, hanem családra és gyermek(ek)re vágyik. Azonban a fogyasztói társadalom és a munkahelyi elvárások legtöbbször ezek ellen vannak. Abban, hogy a gyermekvállalás egyre inkább kitolódik, a következő tényezőkkel magyarázható: „az oktatás bővülése, a párcapcsolatok átalakulása, a házasság népszerűségvesztése és az önálló egzisztencia megteremtésének nehézsége”.²³

A KORFA MÁSIK FELÉRŐL

Magyarországon 2012. január 1-jén a férfinépesség száma 4 731 724 fő volt, mely a teljes népesség 47,5 százalékát jelentette. Koréves bontásban látható, hogy az 1975–76-ban születettek „ága” nyúlik ki leginkább a magyar demográfiai korfán. A Ratkó-gyerekek és -unokák csoportja két jelentősebb hullámként nyúlik ki a férfiak koréves grafikonján is.

4. ábra: A férfinépesség kor és családi állapot szerinti megoszlása, 2012. január 1.

Forrás: KSH, Demográfiai adatbázis.

Érdeemes néhány mondatot ejteni a családi állapot szerinti összetételről, hiszen a gyermekvállalási hajlandóság és szokások a családi állapot viszonylatában válnak fontos tényezővé. A nők gyermekvállalási hajlandóságát a stabil párkapcsolat erősíti, és ez nincs másként a férfiaknál sem. Annak ellenére, hogy emelkedő trend figyelhető meg a házasságon kívül született gyermekek számát illetően – mely a párkapcsolatok instabilitását feltételezi, és oka számos mikroszociológiai tényezőben, családi hagyományban, kulturális szokásban, materiális és jogi vonatkozású döntésben gyökerezik –, még mindig házasságban születik a legtöbb gyermek hazánkban. A férfiak életkora az első házasságkötésükkor az utóbbi évtizedekben egyre inkább kitolódott, és folyamatosan tolódik.²⁴ Ha tízéves bontásban a 25–40 éves férfiak családi állapotára vetünk egy pillantás, akkor egyértelműen látszik, hogy a nőtlenek aránya például az utóbbi évtizedekben folyamatosan növekszik, és 2012-re három és félszeresére emelkedett, míg a házások aránya több mint felére esett vissza. Azonban az utóbbi évtized adataiból tűnik ki, milyen mértékben alakult át a férfiak házassági hajlandósága. A családi állapot ilyen mértékű változása alakítja, megváltoztatja a gyermekvállalási szokásokat.

1. táblázat: A 25–40 éves férfiak családi állapot szerinti megoszlása

	Nőtlen		Házás		Özvegy		Elvált		Összesen	
	fő	arány	fő	arány	fő	arány	fő	arány	fő	arány
1982	216 161	16,6%	1 016 171	77,9%	3128	0,2%	68 560	5,3%	1 304 020	100,0%
1992	246 274	21,1%	816 064	70,1%	3894	0,3%	98 267	8,4%	1 164 499	100,0%
2002	469 337	40,9%	596 784	51,9%	2092	0,2%	80 617	7,0%	1 148 830	100,0%
2012	734 038	59,3%	424 286	34,3%	1091	0,1%	78 657	6,4%	1 238 195*	100,0%

Forrás: KSH, Demográfiai adatbázis.

* Megjegyzés: Tartalmazza a 2009. július 1. óta bejegyzett élettársi kapcsolatot létesített személyeket is, mely a vizsgált csoport 0,01%-a.

DEMOGRÁFIA A 25–40 ÉVES FÉRFIAK CSOPORTJÁRÓL

A 2012-es adatok alapján az 1972 és 1987 között születettek, vagyis a vizsgált férfipopuláció a népességszám nyolcada (12,4%), míg a férfinépességben belül több mint negyedük (26,2%) tartozott ebbe a demográfiai csoportba. A férfiak népességben belüli aránya folyamatosan csökken. Ennek fő oka a folyamatosan növekvő élettartam, mely következtében a nők születéskor várható magasabb élettartama miatt az idősebb korcsoportokban a női többlet jóval magasabb, mint a középkorú, illetve a fiatalabb korcsoportokban, így növelve a népességszámon belül a nők arányát, a férfiakét pedig csökkentve. Hazánkban a népesség nemek szerinti megoszlását tekintve az utóbbi évszázad statisztikái alapján nőtöbblet figyelhető meg, vagyis a népesség több mint fele nő volt. A nőtöbblet tehát jellemzően az idősebb korcsoportokban tűnik és tűnt ki korábban is lényegesen, míg a fiatalabb korcsoportokban általában az erősebb nem képviselői voltak többségben. A 40–45 évesek korcsoportja a „legidősebb” korosztály, ahol még a férfiak voltak többen 2012 év elején, azonban 46 év fölött már minden kor-

csoportban az ellenkező nem tagjai vannak túlsúlyban. A legnagyobb eltérés a hetvenévesek és a kilencvenéves vagy annál idősebbek körében figyelhető meg. Az ezer férfira jutó nők számát illetően mindig ezer fölötti értéket mértek. 2012. január 1-jén ezer férfira átlagosan 1104 nő jutott, ez azonban eltérő volt az egyes életkor csoportokban.

A 25–40 éves férfiak csoportjának tízévenkénti koréves bontásából kiderül, hogy ennek a csoportnak vagy kohorsznak a létszáma folyamatosan és nagyjából 20–25 évente, vagyis közel egygenerációnyi idő alatt hullámzik: 1982-ben a második világháborúban születettek viszonylag alacsony létszámú évjáratai a 37–40 évesek csoportjában és a Ratkó-gyerekek nagyobb számú csoportja a 25–28 évesek között. Majd a kilencvenes évekre ez utóbbi csoport már a tíz évvel idősebbek táborának számát gyarapítja. 1992-ben a fiatalabb (25–30 éves) férfiak létszáma közel 25–30%-kal kevesebb, mint a 35–40 éveseké, mert ennek a korosztálynak a szülei a második világháború idején születtek, és a többi korosztályokhoz hasonló termékenység mellett kevesebb gyermeket hoztak világra. A nyolcvanas és kilencvenes években a 25–40 éves férfiak csoportjában és koréves bontásban egyaránt a házások túlsúlya volt jellemző.

A CSALÁDI ÁLLAPOT TERÜLETI BONTÁSBAN

Az utóbbi évtizedben hazánkban négy jelentősen összefüggő térség alakult ki a 25–40 éves férfiak családi állapotát tükrözve (lásd 2. táblázat). Ezek az északnyugati, északkeleti térségekben található átlagnál magasabb arányú házias, és a délnyugati és délkeleti átlagnál jóval magasabb nőtlen többséggel rendelkező kistérségek. A jellemzően „házias” térségekben az északnyugati egy kisebb, de összefüggő, míg az északkeleti egy nagyobb, de széttagoltabb térséget mutat. Érdeemes kiemelni Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét, ahol a megye összes kistérségében a házások aránya jóval meghaladja az átlagot, és az élveszületési arányszám is ebben a megyében volt a legmagasabb 2011-ben, illetve az egyik legmagasabb az utóbbi évtizedben. Ilyen, az átlagot meghaladó élveszületési mutatóval rendelkező megye még Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar megye is, ahol a házias férfiak aránya szintén átlag feletti.

A jellemzően „nem házias” térségek közül az egyik összefüggő nagyobb térséget Csongrád megye, Békés nagyobb részében és Bács-Kiskun megye Csongrád megyével határos térségei, míg a másikat Somogy, Zala és Veszprém déli kistérségei alkotják (2. táblázat).

Tény, hogy az élveszületési adatok között erős összefüggés mutatkozik, vagyis ahol a házias férfiak aránya magasabb az átlagosnál, ott nagyobb valószínűséggel az élveszületési arányszámok is átlag feletti értéket mutatnak. Ezt a gondolatsort továbbvezetve tehát a házasságban élők körében több gyermek születik, a gyermekvállalással kapcsolatos tervek megvalósulnak, és ami nagyon fontos, hogy a foglalkoztatottsággal, jövedelmi és a családok vagyoni, illetve anyagi helyzetével az ország északkeleti felében nem mutat összefüggést, míg a délnyugati térségben már látható a kapcsolat. Az északnyugati „házias” térségben szintén megfigyelhető ez az anyagi és családi állapotot mutató összefüggés, azonban az élveszületési arányszámok tekintetében átlag alatti a térség mutatója. Fontos jellemzője ennek a térségnek a gazdasági fejlettség és folyamatos fejlesztések az ország

2. táblázat: Néhány megállapítás a 25–40 éves férfiokról egyes térbeli mutatók alapján

Családi állapot	Magasabb a házások aránya	Jellemzően házások	Magasabb a nőtlenek aránya	Magasabb a nőtlenek aránya	Magasabb a nőtlenek aránya
Élveszületési arányszám (az utóbbi évtizedben)	Magasabb	Átlagos	Alacsonyabb	Átlagos vagy alacsonyabb	Magasabb
Foglalkoztatottság	Alacsonyabb	Magasabb	Átlagos	Átlagos	Magasabb
Munkanélküliség	Magasabb	Alacsonyabb	Átlagos	Emelkedő	Emelkedő
Példa	Északkeleti országrész térségei	Északnyugati országrész térségei	Délkeleti országrész térségei	Délnyugati országrész	Budapest

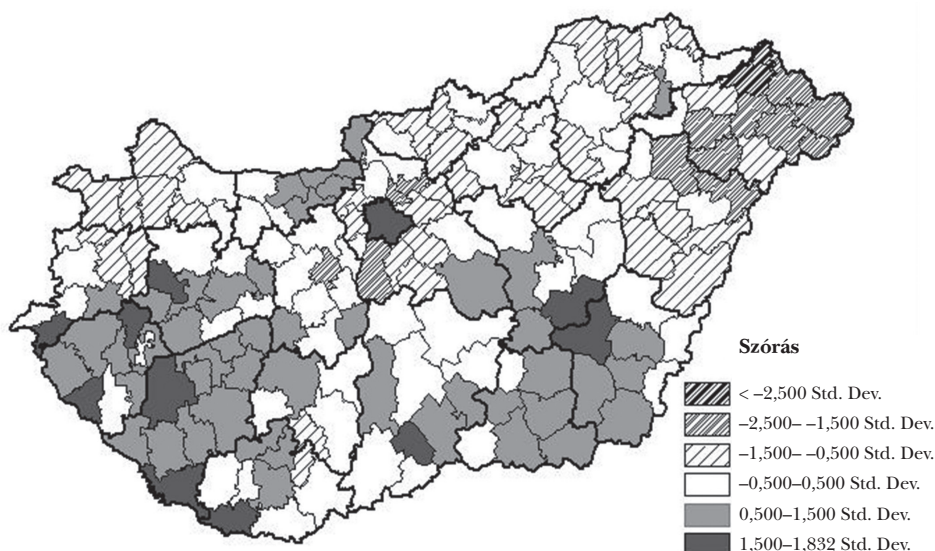
többi térséggel – kivéve a fővárossal – szemben. A délkeleti „nem házas” tömbben pedig a nőtlenek magas arányának következtében alacsony a termékenységi mutató, és a foglalkoztatottság is stagnál. A 2011-es népszámlálás előzetes adatai szerint Békés megyéből és a környező kistérségekből vándoroltak el legtöbben az előző népszámlálás óta. A közel 10%-os népességvesztés a helyi társadalomról egyfajta pesszimista világméket feltételez.

A foglalkoztatottsági és ehhez kapcsolódó biztos, kiszámítható anyagi feltételekkel nem áll egyértelműen összefüggésben a gyermekszám alakulása. Vagyis nem feltétlenül igaz az általánosságban, hogy ahol magasabb a foglalkoztatottság, illetve kiszámítható jövedelemre (anyagiakra) tesznek szert a munkavállaló férfiak, ott a házasságkötés és a gyermekvállalás magasabb is. Hiszen az ország egyes térségeiben az alacsony jövedelmi és foglalkoztatási mutatókkal összefüggően is több gyermek születik, és a házasságkötés is gyakoribb, mint a magas foglalkoztatottsági mutatókkal rendelkezőkben, ahol a házások aránya is magas. Ezért megállapítható, hogy a gyermekvállalás csak egy részében az anyagi jellegű tényezők meghatározóak, míg más részben – és ez található kétségszinten nagyobb területen – az egyéb, mint a családi és házassági értékekhez kapcsolódó szokások és tényezők, illetve a közösségek hatása a döntő tényező (5. ábra).

BÉR- ÉS KERESETI ADATOK

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat kereseti adatai szerint a legmagasabb bruttó bérrel (személyi alpbér és teljes kereset tekintetében) a 60 éves és annál idősebbek rendelkeztek 2011-ben. A fiatalabb korosztályok rendelkeztek a legalacsonyabb jövedelemmel, ennek oka a még felsőoktatásban részt vevők magas arányában, továbbá abban keresendő, hogy a már dolgozó fiatalok kevés munkatapasztalatuk révén még nem rendelkezhetnek ezzel arányos jövedelemmel. A középkorúak és az idősebb korosztályok a munkatapasztalatuk és gyakorlatuk révén már magasabb bérrel rendelkeznek, azonban

5. ábra: A 25–40 éves nőtlen férfiak szórása az adott kistérség férfinépességében 2012-ben

Forrás: KSH, Demográfiai adatbázis.

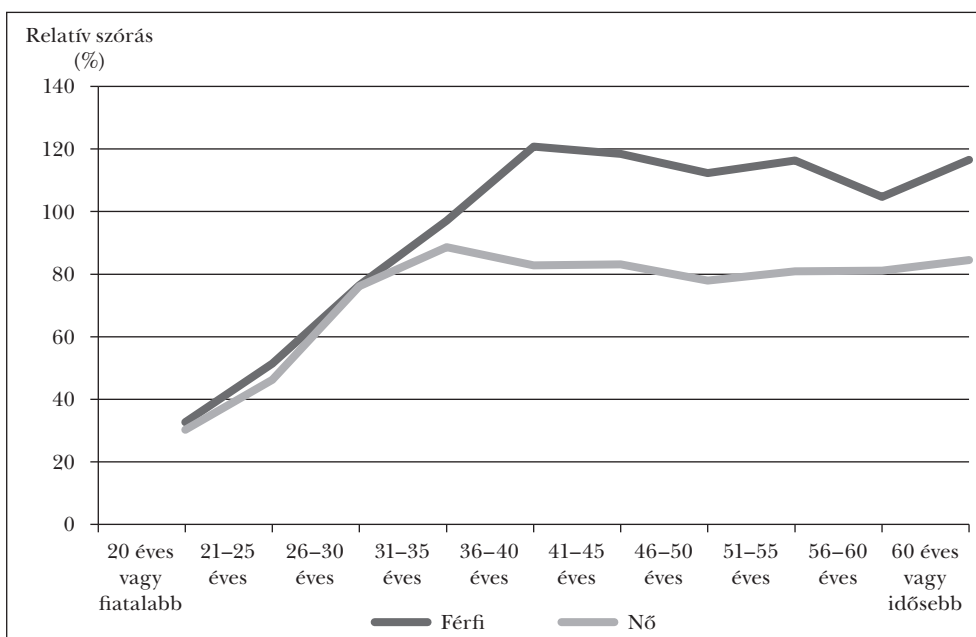
míg a 45 éves és annál idősebb férfiaknál a 60 éves korosztályig a bérek kismértékben csökkennek, addig a nőknél ez épp ellenkezőleg jelenik meg. Feltehetően a nők adminisztratív munkájának túlsúlya és a közszolgálatban, közigazgatásban megjelenő női létszámtöbblet emeli fokozatosan a teljes kereset összegét, hiszen a köztisztviselői bértábla és a közalkalmazotti törvényben rögzített fizetési osztályok szerint a közszolgálatban eltöltött évek alapján emelkednek a bérek.

Az adatok viszont a magyar bérezési rendszerről felemás képet mutatnak, ha az NFSZ által kalkulált relatív szórás mutatóit megvizsgáljuk. A 25 évesnél fiatalabbak kereseti adataiban a relatív szórás jóval alacsonyabb, mint az idősebb korosztályokéban. Ez az eltérés különösen feltűnő a férfi kereseti adatokban, hiszen a 36 éves és idősebb korcsoportokban a relatív szórás már több mint 100% (6. ábra).

FOGLALKOZTATOTTSÁG, MUNKANÉLKÜLISÉG KISTÉRSÉGI KÜLÖNBSÉGEI

Munkaerő-piaci szempontból joggal azt feltételezhetjük, hogy a 25–40 évesek körében a legmagasabb a foglalkoztatottság és a legalacsonyabb a munkanélküliség. Ezen belül is inkább a 30–40 évesek azok, akik a munkaerőpiacon legaktívabbak, azonban a KSH 2012-es gyorstájékoztatója²⁵ szerint a 15–64 évesek népességéből 2012. április–júniusi időszakban a 40–44 évesek korcsoportjában 80,5%-kal volt a legmagasabb a foglalkoztatási ráta. Majd őket a 45–49 évesek követték, és harmadikként az egy évtizeddel korábban születettek, közülük valamivel kevesebb, mint minden negyedik hiányzott a foglalkoztatottak közül.

6. ábra: A teljes keresetek relatív szórása a nemzetgazdaság egészére nemek és korcsoportok szerint 2011-ben

Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat.

Érdekes továbbá, hogy a vizsgált korcsoportban az előző évhez képest csak a 35–39 évesek körében emelkedett a foglalkoztatási ráta, míg a fiatalabbaknál közel 1 százalékpontos csökkenést figyeltek meg. A 40 év feletti munkavállalói korúak száma tovább emelkedett. Ennek háttérében a közmunkaprogramok hatása is érződhet, hiszen két régiótól eltekintve az országban emelkedett a foglalkoztatási mutatószám.

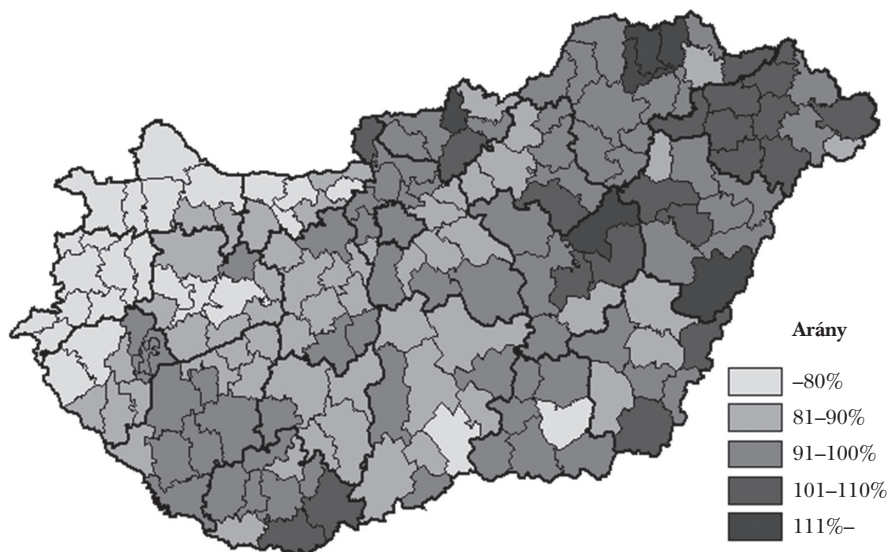
A 2011. évi adatokat vizsgálva például a nyilvántartott álláskeresők száma²⁶ szinte változatlan maradt az előző évi létszámhoz képest, és alig 200 fővel emelkedett. A nyugati országrészben, főként a Balatontól északra elhelyezkedő kistérségekben, továbbra is alacsonyabb volt a nyilvántartott álláskeresők aránya az előző évben regisztráltakhoz képest, mint az ország többi kistérségében. Az ország tizenhat kistérségében a nyilvántartásba vett álláskeresők száma több mint 10%-kal emelkedett, ezen kistérségek fele az Észak-Alföld régióban található.

A férfi regisztrált álláskeresők tekintetében már kedvezőbb változások történtek 2011-ben, azonban továbbra is tíznél több kistérségben 10%-ot meghaladóan nőtt a regisztrált álláskeresők száma. Az Észak-Alföld és Észak-Magyarország régióban volt ezek közül nyolc ilyen kistérség.

A Dunántúlon a siklói és a mohácsi kistérségtől eltekintve mindenhol tovább javultak a nyilvántartott 25–40 éves álláskereső férfiak mutatói. Az ország középső és déli részén ebben a korcsoportban már ellentétes irányú változás történt az adott kistérségben nyilvántartott álláskeresők számát illetően, míg a legkritikusabb kistérségek

továbbra is a Szécsényi, Tiszafüredi, Abaúj-hegyközi, Szikszói, Encsi és a Berettyóújfalui maradtak.

7. ábra: A nyilvántartott 25–40 éves férfi álláskeresők számának változása az előző évhez képest, 2011

Forrás: NMH Kutatási és Elemzési Főosztály adatai.

A 2008-as gazdasági válságot követő években a jellemzően férfiakat foglalkoztató ágazatokban (feldolgozóipar és gépipar) tapasztalták a legjelentősebb visszaesést. A férfi munkanélküliek aránya 2010-ig fokozatosan emelkedett, majd ezt követően csökkenni kezdett. Amíg – a válságot követő évben – 2009-ben az országban az álláskeresők között több volt a férfi, addig 2011-re ez az arány a legtöbb kistérségben mérséklődött a nemek között, sőt a Dunántúl északi és Debrecen, Békéscsaba, Hódmezővásárhely és Mezőkövesd térségeiben meg is fordult a nők javára.

„Az intézményi adatok szerint jelentős létszámleadó területek (építőipar, kereskedelem, szállítás és raktározás, pénzügyi szolgáltatás) az iparnál jóval kisebb létszámúak, és egyesekben a női foglalkoztatás dominál. A női foglalkoztatás mérséklődésében az sem elhanyagolható, hogy a többségében nőket foglalkoztató költségvetési intézményi létszám szűkült.”²⁷ Az iparban foglalkoztatott férfiak magas aránya lehet a magyarázat arra, hogy a Dunaújvárosi kistérségben az álláskereső férfiak valamivel több, mint 40%-os aránya a válságot követő években is itt volt a legalacsonyabb. Az országos átlag 2009-ben 53%, 2011-ben 51% volt.

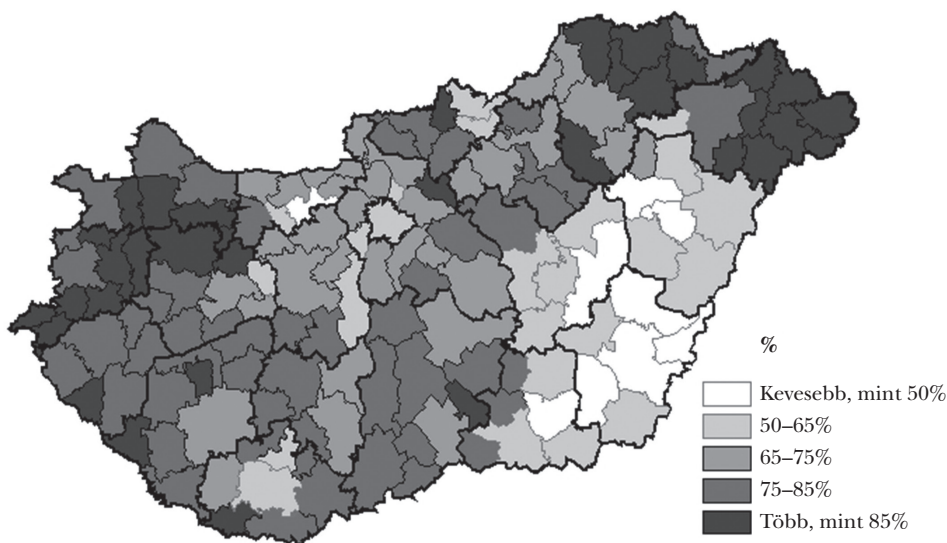
A foglalkoztatási mutatók javulásával emelkedhetne a születésszám, viszont a gazdasági mutatók hatása nem elsődleges a házasságkötés és a gyermekvállalási hajlandóság esetleges emelkedésében. A gazdasági, illetve materiális vonatkozású tényezőkön túl a nem anyagi jellegű értékek közrejátszása sokkal erősebbnek tűnik.

VALLÁSOSSÁG ÉS NEMZETISÉG

A népszámlálások adataiból tudjuk, hogy Magyarország népességének vallási, felekezeti, nemzetiségi összetétele hogyan alakul. Mivel a 2011-es adatok feldolgozása még nem zárult le, ezért a legutóbbi 2001-es adatok alapján a következőket találjuk a népességről. A 10,2 milliós lakosságból 7,6 millió fő vallotta magát valamely felekezethez, illetve valláshoz tartozónak. A felekezethez vagy valláshoz tartozó férfinépesség 46% volt. A népesség legnagyobb része római katolikus (5 millió 290 ezer fő), melyből szintén 46%, vagyis 3,5 millió férfi. A második legnépesebb felekezet a reformátusoké közel 1 millió 623 ezer fővel, a férfiak aránya ennél a felekezetnél is követi az országos megoszlást. A görög katolikus (2,6%), evangélikus (3%), izraelita (0,1%) és többi valláshoz tartozók (1,1%) aránya összesen a népesség alig 6-7%-át tették ki. A férfiak megoszlása kisebb eltéréssel itt is hasonló arányt mutat, bár a többi valláshoz tartozók csoportjában a férfiak aránya még alacsonyabb. A harmadik legnagyobb csoportba azok tartoztak, akik azt választották, hogy nem tartoznak egyik felekezethez sem (a népesség 14,5%-a), és több mint egymillióan nem válaszoltak erre a kérdésre. Érdekes azonban kiemelni, hogy ez utóbbi két csoportban a férfiak aránya már 53%, illetve 51% volt. A 2011-es népszámlálás adatai során érdemes lenne ezt a csoportot a népszámlálási személyi kérdőív többi kérdésével összevetve alaposabban megvizsgálni, hiszen a gyermekvállalással kapcsolatos demográfiai tényezőket illetően több kérdésre is választ lehet ebből kapni. A 25–40 éves férfiak közel 69%-a tartozott valamely felekezethez, illetve valláshoz, mely 772 ezer főt jelentett. Ebből a római katolikus aránya 48,2%, a reformátusoké 14,1%, a nem vallásos, vagyis a felekezethez nem tartozók 18,3% és a válaszmegtagadók aránya 12,4% volt, mely a teljes férfinépességhez képest a vizsgált négy nagyobb csoportból a reformátusok kivételével mind kisebb arányt képviseltek. Érdekes képet mutat a 25–40 éves férfiak vallásossága területi megoszlásban. A legvallásosabbnak az ország nyugati, ezen belül is a Dunántúl nyugati része és az ország északkeleti térségei bizonyultak. Történelmi okok miatt, amíg a nyugati országrészben a római katolikusok, addig az északkeleti térségben a református és görög katolikus vallás hatása érződik. A válaszmegtagadók, illetve az egyházhoz vagy felekezethez nem tartozók legnagyobb arányban az ország délkeleti térségében (a Tisza bal partján lévő térség) voltak. Itt több kistérségben – szinte a teljes Békés megyében – kevesebb mint minden második 25–40 éves férfi vallotta magát valamely vallási felekezethez tartozónak (8. ábra).

A 2001-es népszámlálás során magyar nemzetiségűnek 9 millió 416 ezren (92,3%), míg hazai, illetve egyéb vagy nem hazai kisebbséghez tartozónak 330 ezren vallották magukat. A legnépesebb hazai kisebbség 190 ezer fővel a cigány népesség volt, mely az ország északkeleti és délnyugati térségeiben volt nagyobb arányban. Német nemzetiségűnek 62 ezer és szlovák nemzetiségűnek közel 17 700 fő vallotta magát.²⁸ Az 1 millió 126 ezer fő 25–40 éves férfi közül 27 743 fő vallotta magát cigány, 11 698 fő német és 3255 fő szlovák nemzetiségűnek. A felsorolt nemzetiséghez tartozás nemcsak az adott nemzetiséghez tartozást jelenti, előfordulhat, hogy több nemzetiséghez való tartozást is megjelöltek magukról a válaszadók. A három (cigány, német, szlovák)

8. ábra: A 25–40 éves férfinépesség felekezethez tartozása kistérségenként, 2001

Forrás: Népszámlálási adatok 2001 (KSH).

legnépesebb hazai nemzetiségek között a 25–40 éves férfinépesség aránya az országos átlagnál (11%) jóval magasabb volt. Míg a cigány népességben belül 14,6%, addig a németek esetén 18,8% és a szlovákok körében 18,4% volt ennek a csoportnak az aránya. A nemzetiségi kérdésre a válaszolási hajlandóság jóval magasabb volt, mint a vallásra, ennek hátterében a második világháborút követően megerősödő szekularizáció állt, míg a nemzetiségi hovatartozás esetében – például a német nemzetiségnél – egyfajta identitáserősödés figyelhető meg. A 2001-es adatfelvétel óta eltelt időszakban várhatóan a 2011-es nemzetiségi adatok további identitáserősödést mutathatnak, azonban az erősödő individualizáció a közösségi tudat kialakulása és megerősödése ellen hathat. Ez utóbbi feltételezésre nagyobb eséllyel kerülhet sor. Következésképpen a 25–40 éves férfiak korcsoportjának gyermekvállalási hajlandósága az egyes nemzetiségekben eltérően jelenhet meg. Itt fontos utalni a nemzeti öntudathoz kapcsolódó, a családi és közösségi szintű gyermekvállalási szokásokhoz kötődő hagyományokra és elvárásokra.

BELFÖLDI VÁNDORLÁS

A vándorlás alakítja egy adott terület népességszámát, és más demográfiai, sőt gazdasági tényezőkre is kihat. Ilyen lehet például egy térség korösszetétele, nemek aránya, foglalkoztatási arányok átalakítása. A 40 év alattiak állandó és ideiglenes jellegű vándorlási intenzitása a legmagasabb Magyarországon. A legmobilisabb korcsoport a 20–29 évesek, majd a 30–39 és a 19 éves vagy annál fiatalabbak következnek. Ez utóbbi két korcsoportba jellemzően a szülők és még velük együtt élő gyermekeik tartoznak, ami a vándorlási tendenciák értelmezésekor nem hagyható figyelmen kívül. A 2008-as

gazdasági válság nagymértékben csökkentette a vándorlást. Ennek fényében a vándorlások során a kibocsátó térségek a legnagyobb vesztesek, míg a befogadók a nyertesek a vándorlási folyamatoknak. 1994 és 2006 között a községek, falvak vándorlási nyeresége számottevő volt, vagyis többen voltak az odaköltözők, mint az elköltözők. 2006 után viszont megfordult ez a folyamat, és az elvándorlók kerültek többségbe, míg Budapest vándorlási nyeresége a korábbi negatív egyenlegéből pozitívrá váltott. Magas elvándorlás figyelhető meg azokban a kistérségekben, ahol alacsony a foglalkoztatottság, kedvezőtlenek a gazdasági mutatók és magas a munkanélküliség. Ezek a területek jellemzően az ország északkeleti és keleti, valamint a délnyugati térségei.²⁹

GONDOLATOK A GYERMEKVÁLLALÁSI HAJLANDÓSÁG EMELÉSÉVEL KAPCSOLATBAN

Mint tudjuk, stabil párkapcsolatban születik legnagyobb valószínűséggel gyermek, mindemellett nem lehet említés nélkül hagyni, hogy a gyermekvállalási kor kitolódásával a nők esetében a fogamzási képesség csökken. A nők számára fontos az érzelmi és anyagi stabilitás ahhoz, hogy gyermeket vállaljanak, ehhez pedig ezt a fajta anyagi biztonságot számukra elsődlegesen a férjük, párjuk adhatja meg. Tehát a családot mint a társadalom legkisebb egységét kell a családtámogatási rendszer támogatási oldaláról megközelíteni. Nem szabad továbbá figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a család alapját egy férfi és egy nő szövetsége, nem pedig szerződése hozza létre. Ez a fajta megállapítás kétségtelenül értékvonatkozást is magában hordoz, amely a családtervezést, gyermekvállalást és a párkapcsolatot alapozza meg. A konzervatív, vagyis a hagyományokhoz, kialakult generációkon átörökölt szokásokhoz, mintákhoz ragaszkodó családok életében a családfő, az apa szerepe meghatározó volt. A férjeknek, apáknak a támogatása, kedvezményekkel való ellátása rendkívül fontos, és kevésbé kiemelt tényező a születésszám alakulásában.

A jelenlegi magyar béreket, kereseteket érintő, a gyermekek után járó, 2011 óta igénybe vehető adókedvezmény (összevont adóalapot csökkentő tényező) az átlagosnál magasabb státuszú és jövedelmű családok számára jelentett támogatást, és küldött pozitív üzenetet a gyermekvállalási tervek megvalósítására a kormányzat részéről. Feltehetően a gazdasági válság a családokat negatívan érintő és a konzervatív politikai irányvonal együttes hatása erősítette a döntéshozókat, hogy az adórendszert megváltoztassák. Amennyiben ez az adókedvezmény hosszú távon fennmarad, várható hatása érezhető lesz a gyermekvállalási hajlandóságra, azonban ahhoz, hogy ez így legyen, szükséges, hogy a háztartási jövedelemből legalább a gyermekneveléssel kapcsolatos többletkiadások fedezésére elegendő, az inflációt meghaladó mértékű kedvezmény legyen a későbbiekben is. Ellenkező esetben az adókedvezmény hatása a következő években nem lesz érzékelhető, és az adókedvezményhez kötött születésszám-emelkedés sem fogja megközelíteni a várt elvárásokat. Ezért ehhez az első lépés a bérezés és béreket terhelő adók, járulékok rendszerének átalakítása lenne. Nevezetesen a munkavállalók utáni munkáltatókat terhelő járulékok, a bruttó és a nettó bérek bonyolult rendszerének megváltoztatása, így nemcsak a magasabb jövedelműeknél lenne érez-

hető az adókedvezmény, hanem már az átlagos vagy közepes jövedelemmel rendelkezőknél is, abban az esetben, ha a munkáltatói járulék–bruttó bér–nettó bér hármasa helyett egy bruttó bér–nettó bér, vagy egy járulékokkal és adóval terhelt bér és nettó bér kategória kerülne bevezetésre.

A gyermekvállaláshoz elsősorban a nem anyagi tényezők megléte a legfontosabb. Ilyen tényező lehet a korábbi kutatásokból ismert egészségi állapot (termékenység), a párok szüleitől kapott családi minta vagy otthonról hozott szokások, a közvetlen környezet befolyása és egyéb közösségek, társadalmi kapcsolatok léte. A kis közösségek gyermekvállalással kapcsolatos és a gyermekvállaláshoz kötődő pozitív, illetve negatív hozzáállásáról, véleményéről közvélemény-kutatások eredményeit ismerjük. Az ilyen informális jellegű csoportok társadalomalakító ereje azonban vitathatatlan.

JEGYZETEK

- ¹ Spéder Zsolt: *Ellentmondó elvárások között... Családi férfiszerepek, apaképek a mai Magyarországon*. NKI Kutatási Jelentések 91., 2011/1.; Spéder Zsolt: *Gyermekvállalás megváltozott munkaerő-piaci körülmények között*. In: Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről. Szerk.: Nagy Ildikó, Pongrácz Tiborné, Tóth István György, TÁRKI, 2001, 46–64. o. www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a505.pdf; Maria Rita Testa: *Childbearing Preferences and Family Issues in Europe*. Special Eurobarometer 253., 2006., Kopp Mária–Skrabski Árpád: *Női szerepek a mai magyar társadalomban*. Vigilia, 2007. július.
- ² *Doing Better for Families*. OECD, 2011. www.oecd.org/social/familiesandchildren/47701118.pdf
- ³ Kamarás Ferenc: *Gyermekvállalás*. In: Demográfiai folyamatok és társadalmi környezet. KSH NKI Műhelytanulmányok I., szerk. Spéder Zsolt, KSH NKI, 2002.
- ⁴ Uo.
- ⁵ Gál Róbert Iván–Gábos András–Keller Tamás: *A gyermeknevelés költsége és a társadalmi kompenzáció*. TÁRKI, 2007.
- ⁶ Testa, i. m.
- ⁷ Andorka Rudolf: *Gyermekszám a fejlett országokban*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1987.
- ⁸ Spéder Zsolt–Kapitány Balázs: *Gyermekek: vágyak és tények. Dinamikus termékenységi elemzések*. KSH-NKI Műhelytanulmányok az „Életünk Fordulópontjai” kutatási programhoz kapcsolódó vizsgálatok eredménye, KSH-NKI, 2007, 186. o.
- ⁹ Babeczkiné Tiszai Mónika: *2001. évi népszámlálás*. 27. Család és vallás, KSH, Budapest, 2005.
- ¹⁰ Tárkányi Ákos: *A gyermekszám és a vallásosság kapcsolata*. Demográfia, 2006/1., 68–84. o.
- ¹¹ Jean M. Twenge–W. Keith Campbell–Elise C. Freeman: *Generational differences in young adults’ life goals, concern for others, and civic orientation, 1966–2009*. Journal of Personality and Social Psychology, Vol 102, No. 5., May 2012, 1045–1062. o.
- ¹² *Gyermekvállalás és gyermeknevelés*. KSH időszaki összefoglaló, 2011. április, 8. o. www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/gyemekvallalasneveles.pdf
- ¹³ *Mikrocenzus 2005*. KSH.
- ¹⁴ Szalma Ivett: *Attitűdök a házasságról és a gyermekvállalásról*. Demográfia, 2010/1., 38–66. o.
- ¹⁵ A hetvenes évekhez képest az ezredfordulót követő évtizedre közel 44%-kal csökkent a születésszám. Amíg a házasságban született gyerekek száma ugyanebben az időszakban 60%-kal csökkent, addig a nem házasságban (pl. élettársi kapcsolatban) született gyerekek száma közel 3,4-szeresére (99 ezerről 363 ezerre) emelkedett. Az élettársi kapcsolat a nyolcvanas években eleinte az elvált „idősebbek” (negyven év fölöttiek) körében volt jellemző, majd a következő évtizedekben egyre inkább a házasságot megelőző, majd ezt helyettesítő együttélési forma lett, egyre inkább a fiatalabbaknál.
- ¹⁶ Földházi Erzsébet: *Családszerkezet*. In: Demográfiai Portré, 2009, 99–108. o.
- ¹⁷ *Népmozgalom, 2011. január–december*. Statisztikai Tükör, KSH, Budapest, 2012/17.

Pári András – A 25–40 éves férfiak szerepe és jellemzői...

- ¹⁸ Makay Zsuzsanna–Blaskó Zsuzsa: *Családtámogatás, gyermeknevelés, munkavállalás*. In: Demográfiai Portré, 2012, 45–56. o.
- ¹⁹ Magyarországon a családok 6%-ban volt három gyermek 2005-ben. Ez az arány házaspáros családokban 6,2%-ban, élettársi kapcsolaton alapuló családokban 4,7% volt. (Mikrocenzus, 2005, i. m.)
- ²⁰ Kapitány Balázs–Spéder Zsolt: *A munkaerőpiac és a pénzügyi családtámogatási rendszer hatása a gyermekvállalási tervek megvalósulására*. In: Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről. Szerk.: Nagy Ildikó, Pongrácz Tiborné, TÁRKI, 2009, 84. o.
- ²¹ Pongrácz Tiborné–Spéder Zsolt: *Népesség – értékek – vélemények*. NKI Kutatási Jelentések 73., 2002/3., 45. o.
- ²² Uo. 90. o.
- ²³ Kapitány Balázs–Spéder Zsolt: *Gyermekvállalás*. In: Demográfiai Portré, 2012, 31. o.
- ²⁴ Uo. 35. o.
- ²⁵ *Foglalkoztatottság, 2012. április–június*. Gyorstájékoztató 117., KSH, 2012. július 31. www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog21206.pdf
- ²⁶ Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat módszertana alapján a „nyilvántartott álláskeresők éves átlagos zárónapi száma”.
- ²⁷ *A foglalkoztatottság és a munkanélküliség regionális különbségei*. KSH, 2011. www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiook/debrecenfoglunok.pdf
- ²⁸ *Századok statisztikája*. Szerk.: Freid Mónika, Holka Gyula, Vida Judit, KSH, Budapest, 2011, 36. o.
- ²⁹ Bálint Lajos: *Belföldi vándorlás*. In: Demográfiai Portré, 2012, 125–136. o.

TOVÁBBI FELHASZNÁLT IRODALOM

Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) adatbázisa. nfsz.munka.hu/sysres/adattar2011/index.html

Reizer Balázs: *A gyermekvállalás hatása a család jövedelmére Magyarországon*. Demográfia, 2011/2–3., 160–175. o.

VÁTI TeIR. https://teirvati.hu/szoc_agazat/index_public.html